

I. Cadrul înfăptuirii justiției de către puterea judecătorească în România

1. „INAMOVIBILITATEA – CENTRUL VITAL AL STATUTULUI, CARIEREI, INDEPENDENȚEI ȘI RESPONSABILITĂȚII PROFESIONALE A JUDECĂTORULUI.” TRADIȚII CONSTITUȚIONALE, LEGALE ȘI JURISPRUDENȚIALE ÎN ROMÂNIA

1. Privire succintă asupra textelor constituționale

1.1. Art. 104 din Constituția din 1923 prevedea: „**Judecătorii sunt inamovibili în condițiile speciale pe care legea le va fixa**”.

a) „Inamovibilitatea magistratului în România este un principiu constituțional cât timp Constituția recunoaște puterea judecătorească drept una din cele trei puteri constitutive” (titlul III, Despre Puterile Statului, art. 40, „Puterea judecătorească se exercită de organele judecătorești”).

b) „Pentru ca inamovibilitatea să fie o adevărată garanție de independență față de celelalte puteri ale statului, ea trebuie înscrisă în Constituție; altfel, camerele ordinare ale Parlamentului vor avea permanent dreptul și posibilitatea de a reveni asupra ei” (C.G. Dissescu, *Drept constituțional*, ediția a III-a, 1921).

c) „Inamovibilitatea magistraturii este dată atât în interesul justițiabililor, cât și al magistraților. Numai atunci când magistratul se simte la adăpost de orice atingere a puterii executive și legiuitoare el va judeca după conștiința sa, indiferent de tot ce s-ar face despre hotărârea sa de către toți cei interesați, care, oricât de puternici ar fi, nu-l pot atinge” (Eugeniu P. Bănescu, consilier la ICCJ, în *Pandectele Române*, 1936).

1.2. Constituția din 1938

Art. 76 (1): „**Judecătorii sunt inamovibili. Inamovibilitatea se va statornici printr-o lege specială, care va interveni cel mai târziu în termen de șase luni de la promulgarea prezentei Constituții. În acest răstimp, sancțiunile disciplinare se vor aplica prin Decret Regal**”.

1.3. Constituția din 1948

Art. 93: „**Judecătorii de orice grad se supun în exercitarea atribuțiilor lor numai legii și aplică legile egal față de toți cetățenii**”.

Dispar deci separația puterilor în stat și inamovibilitatea judecătorilor.

1.4. Constituția din 1952

Art. 70: „Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”.

Art. 71: „Tribunalele pronunță hotărârile lor în numele poporului”.

1.5. Constituția din 1965

Art. 101: „În Republica Socialistă România justiția se desfășurează, potrivit legii, prin Tribunalul Suprem, tribunalele județene, judecătorii, precum și prin tribunalele militare”.

Art. 108: „Judecătorii și asesorii populari sunt aleși în conformitate cu procedura stabilită prin lege”.

Art. 111: „În activitatea de judecată, judecătorii și asesorii populari sunt independenți și se supun numai legii”.

1.6. Constituția din 8 decembrie 1991

Art. 123: „(1) Justiția se desfășurează în numele legii. (2) Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”.

Art. 124: „Judecătorii numiți de președintele României sunt inamovibili în condițiile legii”.

Art. 125: „Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege”.

1.7. Revizuirea Constituției din 2003

Texte noi relevante

a) Art. 1 alin. (4): „Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească – în cadrul democrației constituționale”.

b) Art. 23 alin. (4): „Arestarea preventivă se dispune de judecător și numai în cursul procesului penal”.

Art. 23 alin. (11): „Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată”.

c) Art. 124 alin. (2): „Justiția este unică, imparțială și egală pentru toți”.

d) Art. 125 alin. (1): „Judecătorii numiți de președintele României sunt inamovibili în condițiile legii”.

e) Art. 126 alin. (1): „Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege”.

2. Inamovibilitatea judecătorilor sub raport constituțional. Tradiții legale și jurisprudențiale în țara noastră¹

de Eugeniu Bănescu, consilier la ICCJ din 1936, *Pandectele Române*

1. Înalta Curte de Casație, în secțiuni unite, în ședința de la 26 mai 1932, a avut de rezolvat, pentru prima oară, **chestiunea dacă inamovibilitatea magistraturii este de**

¹ Articol preluat din *Pandectele Române*, 1936, relativ la decizia ICCJ din 26 mai 1932 de declarare ca neconstituțională a Legii din 4 aprilie 1931, care a redus vârsta de pensie a judecătorilor ICCJ.

ordin constituțional și dacă reducerea prin lege a limitei de vârstă a magistraților în funcțiune aduce vreo atingere acestui principiu constituțional. Înalta Curte, prin decizie, a răspuns afirmativ la ambele chestiuni.

Această decizie a avut darul să provoace oarecare nedumerire în spiritul unora cari găesc că Înalta Curte a dus prea departe dreptul său de control asupra constituționalității.

Spre a risipi orice nedumerire, ne propunem a examina problema pe larg și pe toate fețele, răspunzând la toate obiecțiunile ce s-au ridicat în scris sau oral, lucru ce nu era posibil într-o hotărâre judecătorească, pentru motive ușor de înțeles.

2. Faptele care au motivat aducerea chestiunii inamovibilității magistraturii înaintea secțiunilor unite ale Înaltei Curți sunt prea recente pentru a nu fi cunoscute; legea din 4 aprilie 1931, pentru motive de economii bugetare, a scoborât limita de vârstă pentru membrii Curții de Casație de la 70 de ani, cum fusese fixată prin legea din 4 martie 1928, la 68 de ani și, grație acestui fapt, șase membri ai Înaltei Curți, între care și un prezident, au fost puși la retragere, ca unii ce împliniseră deja vârsta de 68 de ani, și unii din cei puși astfel la retragere au făcut acțiune în contencios, invocând neconstituționalitatea Legii din 4 aprilie 1931.

3. Patru sunt principiile care se degajează din decizia Înaltei Curți:

3.1. **Inamovibilitatea magistraturii este un principiu constituțional recunoscut formal prin art. 104 din Constituție.**

3.2. **Limita de vârstă este un element esențial al inamovibilității.**

3.3. **Art. 104 din Constituție recunoaște, în favoarea magistraților inamovibili, dreptul de a cere înlăturarea unei dispozițiuni de lege ordinară, prin care s-ar reduce limita de vârstă a magistraților în funcțiune, care sub acest raport au dreptul de a funcționa până la împlinirea vârstei fixate de legea cea mai favorabilă magistratului, în vigoare în timpul funcționării sale.**

3.4. **Constituția nu a îngădit dreptul legiuitorului ordinar de a reglementa pentru viitor inamovibilitatea, fără însă a-i schimba însăși esența.**

4. Principiile puse de Înalta Curte prin decizia sa sunt toate consecința logică a noțiunii de inamovibilitate, astfel cum a fost concepută în toate statele civilizate care au înscris în legile lor inamovibilitatea magistraturii.

În adevăr, ce este inamovibilitatea?

4.1. Înalta Curte definește inamovibilitatea ca o situație juridică în virtutea căreia un funcționar nu poate pierde funcțiunea sa decât prin demisiune, ajungerea la limita de vârstă și punerea în retragere pentru infirmități sau ca pedeapsă printr-o hotărâre a unei instanțe disciplinare competente; că, în dreptul român, magistrații inamovibili nu pot fi înaintați fără consimțământul lor; că inamovibilitatea garantează nu numai dreptul la o anumită funcțiune, ci și exercițiul acestui drept într-un anumit loc – de unde nu poate fi mutat decât în cazurile și cu formele prescrise de lege. Această definiție nu poate fi contestată și n-a fost contestată de nimeni. Pentru textul român ea rezultă din textele formale de lege de peste 40 de ani (art. 93 al Legii din 1 septembrie

1890 și art. 131 și art. 133 al Legii de org. jud. din 24 martie 1909). Este definiția clasică pe care o găsim la toți autorii¹.

4.2. La origine, inamovibilitatea magistraturii cuprindea ideea investiției pe viață a magistratului în funcțiunea inamovibilă. Art. 100 din Constituția belgiană zice: „Les juges sont nommés à vie. Aucun juge ne peut être privé de sa place, ni suspendu, que par un jugement. Le déplacement d'un juge ne peut avoir lieu, que par une nomination nouvelle et de son consentement”.

În adunarea constituantă franceză din 1848, discutându-se inamovibilitatea magistraturii, s-a ridicat chestiunea termenilor prevăzuți în Constituție, *nommés à vie*, și Dupin răspunde: „C'est dans le sens de l'inamovibilité que nous avons dit sont *nommés à vie*”, iar Crémieux adaugă: „Nommés à vie signifie que le juge ne peut être déplacé, ni révoqué, par la volonté du gouvernement”.

Mai târziu, constatându-se că de multe ori, fără să se poată accentua precis vreo infirmitate, omul, de la o anumită vârstă înaintată, nu mai poate avea acea luciditate de spirit care să puie judecata sa la adăpost de orice critică, diferitele legislații, care admit sistemul inamovibilității magistraturii, au fixat o limită de vârstă la care magistratul poate fi pus la retragere din oficiu. Această limită de vârstă e foarte înaintată în alte țări și, astfel, în Belgia e fixată, de la 1867, pentru Curtea de Casație la 75 de ani; în Franța, de la 1852, există aceeași limită de vârstă pentru Curtea de Casație; în Statele Unite, atât membrii Curții Supreme, cât și judecătorii Curții federale sunt numiți pe viață.

4.3. Deși fixarea unei limite de vârstă pentru magistratura inamovibilă a fost aspru criticată, atunci când ea a fost introdusă, pe motiv că se aduce o atingere principiului inamovibilității, credem că această critică nu e justificată. Crépon, în tratatul său asupra recursului în casație, zice: „Une limite fixe n'est point une atteinte portée au principe de l'inamovibilité, *des lors qu'elle laisse le magistrat en dehors des caprices au des passions de ceux qui détiennent le pouvoir*”.

În Franța, inamovibilitatea magistraturii a suferit multe atingeri și modificări după regimurile politice care s-au succedat de la marea revoluție până azi. („Depuis la Constitution du 22 Frimaire an VIII' qui a donné au pouvoir exécutif la nomination des magistrats² et à ceux-ci l'inamovibilité, ce dernier principe a été à chaque changement de gouvernement remis en question, atteint indirectement, quelquefois même ouvertement violé”).

Inamovibilitatea magistraturii a fost înscrisă în constituțiile franceze de la 22 frimar anul VIII, 15 thermidor anul X, 12 octombrie 1807, Constituția din 1830, cea de la 1848 și, în sfârșit, Constituția din 14 ianuarie 1852. În Constituția sau, mai bine zis, în legile constituționale din 1875, nu se mai vorbește nici despre inamovibilitatea magistraturii, nici despre puterea judecătorească. De aceea, azi, în Franța, inamovi-

¹ C.G. Dissescu, *Drept constituțional*, ed. a III-a, nr. 561; P. Negulescu, *Curs de drept constituțional*, p. 467; A. Teodorescu, *Tratat de drept administrativ*, ed. a III-a, vol. I, p. 318; Garsonnet et Bru, *Tr. de proc. civile*, ed. III; *T.I.* nr. 128; Bonnier, *Pr. crv.* T.I. nr. 113.

² Până atunci, magistrații se alegeau pe un timp determinat scurt, de la doi la cinci ani.

bilitatea magistraturii, după o părere aproape unanim admisă, nu este un principiu constituțional.

Cu ocazia votării legii de organizare judecătorească din 30 august 1883, în Franța s-a pus în discuție principiul inamovibilității magistraturii atins prin art. 11 din acea lege, care suprimă mai multe secțiuni de curți și tribunale. Reproducem această discuție foarte interesantă, pentru că din ea reiese și mai bine noțiunea inamovibilității magistraturii și ce sancțiune are un principiu constituțional înscris în Constituție.

Le système proposé par le Gouvernement et adopté, par la chambre comportait la suspension complète, pendant trois mois du privilège de l'inamovibilité.

La commission n'a pas cru devoir conférer au Gouvernement un droit aussi étendu, et, à la majorité, elle a adopté la proposition qui se trouve formulée dans les trois premiers paragraphes de l'art. 15 (art. 11 de la loi). Cette disposition permet au Gouvernement de réduire le nombre de magistrats, pour opérer les réductions prescrites par les articles précédents, dans tout l'ensemble du personnel, mais elle lui interdit d'opérer un nombre d'éliminations supérieur à celui des sièges supprimés; elle le met, par conséquent, dans l'obligation de reconstituer les cours et tribunaux à l'aide d'éléments exclusivement empruntés au personnel actuel.

Y-a-t-il une atteinte au principe de l'inamovibilité? Oui, assurément, puisque la mesure proposée prive de leur siège un certain nombre de magistrats qui, par application de ce principe devaient espérer le conserver jusqu'à l'âge de la mise à la retraite. Mais nous estimons que cette infraction accidentelle à un principe dont le maintien n'est d'ailleurs pas mis en question par le projet de loi, constitue un cas de force majeure et ne menace par conséquent en rien l'indépendance de la magistrature. Dans notre système, en effet, l'élimination d'un certain nombre de magistrats n'est pas le but principal de la loi. Ce but, c'est la réduction du personnel, l'élimination, c'est la conséquence et la conséquence. Si donc, plus tard, on veut écarter une fois encore des magistrats inamovibles, il faudra, pour rester en fidèle au précédent créé par le projet de loi, supprimer de nouveau un nombre de sièges égal à celui des magistrats éliminés. Or, c'est là une éventualité dont, bien évidemment le retour périodique n'est pas à craindre.

Din toate aceste discuțiuni credem că **rezultă cu prisosință, pe de o parte, în ce constă inamovibilitatea magistraturii, iar pe de alta că, dacă principiul inamovibilității ar fi fost un principiu constituțional, legiuitorul francez din 1883 n-ar fi putut face reducerile în magistratură pe care le-a făcut.**

4.4. Înalta Curte constată că limita de vârstă este un element esențial al inamovibilității magistraturii.

Această constatare rezultă din însăși definiția noțiunii de inamovibilitate, astfel cum a fost concepută în toate timpurile și peste tot locul. În adevăr, în concepția unanim admisă în doctrină și jurisprudență, **un magistrat inamovibil nu poate fi înlocuit** decât prin demisiune, prin punere la retragere, pentru limită de vârstă sau pentru infirmități legalmente constatate și prin revocare pentru abateri constatate printr-o hotărâre a unei instanțe disciplinare competente; prin urmare, magistratul, în afară de cazurile anume prevăzute de lege, în care poate pierde funcțiunea sa, înainte

de a fi împlinit limita de vârstă fixată de lege, nu poate pierde această funcțiune decât în momentul când a împlinit acea limită de vârstă.

4.5. Inamovibilitatea magistraturii, cum foarte judicios constată Înalta Curte prin decizia sa, este dată atât în interesul justițiabililor, cât și al magistratului. Această constatare nu este izolată și rezultă din natura lucrurilor. Bonnier, în tratatul său de procedură civilă, zice: „L'inamovibilité est une garantie constitutionnelle donnée à la fois au juge et aux justiciables, pour assurer l'impartialité des jugements”.

În adevăr, în chestiunea ce ne preocupă, **interesul judecătorului este imposibil de separat de interesul justițiabilului căci, pentru ca inamovibilitatea să ofere într-adevăr o garanție de imparțialitate pentru justițiabil, nu este indiferent în ce constă la rândul său garanția pe care inamovibilitatea o oferă magistratului care-l judecă.** Numai atunci când magistratul se simte la adăpost de orice atingere a puterii executive sau legiuitoare el va judeca după conștiința sa, indiferent de tot ce se poate zice despre hotărârea sa de către cei interesați, care, oricât de puternici ar fi, **nu-l pot atinge.** Prin urmare, când s-a acordat, în interesul unei bune administrațiuni a justiției, inamovibilitatea judecătorilor, implicit s-a făcut și în interesul lor, care coincide cu interesul justițiabililor. A se susține că justițiabilului îi este indiferent la ce vârstă iese la pensie judecătorul său, destul numai ca acesta să fie la adăpost de orice solicitare sau amenințare, este a cădea în cea mai evidentă contradicție. În adevăr, tocmai nesiguranța epocii la care poate fi îndepărtat din funcțiune face ca judecătorul să nu mai poată fi la adăpost de orice amenințare, căci nu trebuie pierdut din vedere că limita de vârstă, fiind, în concepția adversarilor părerii Înaltei Curți, un element variabil, după capriciul legiuitorului ordinar care poate oricând reduce această limită de vârstă chiar pentru judecătorii în funcțiune, încetează a mai fi pentru acești judecători o garanție în contra puterii legiuitoare și, ca atare, pentru justițiabili, o garanție de imparțialitate a judecătorilor.

De altfel, în soluția dată de Înalta Curte problemei constituționalității inamovibilității magistraturii, chestiunea aceasta nu prezintă un prea mare interes; din moment ce legea, proclamând inamovibilitatea judecătorilor, recunoaște acestora dreptul de a se plânge în contencios în contra oricărei atingeri aduse inamovibilității lor, este evident că recunoaște în favoarea judecătorilor un drept subiectiv, care va servi de bază acțiunii lor. Acest drept decurge din noțiunea ideii de inamovibilitate care, în sistemul nostru constituțional fiind consfințită prin Constituție, îi apără chiar în contra atingerilor aduse de puterea legiuitoare, cum vom vedea mai jos.

4.6. După ce ne-am fixat asupra conținutului ideii de inamovibilitate, rămâne să discutăm garanțiile care pun la adăpost această inamovibilitate de atingerile ce i s-ar aduc fie de puterea executivă, fie de puterea legiuitoare.

Când, în contra dispozițiilor unei legi de organizare care proclamă pe magistrați inamovibili, puterea executivă ar încerca să lovească într-un magistrat inamovibil, fie mutându-l, *fie revocându-l din funcțiune* peste prescripțiile legii, este incontestabil că magistratul are acțiune în contencios contra decretului de mutare sau revocare și, fără îndoială, va obține câștig de cauză. *Asupra acestei chestiuni nici nu încap discuție.*